

BOSENŠTINA A ČERNOHORŠTINA

(stručný přehled)

Pavel Krejčí

I. Bosenština

I.1. Otázka bosenského spisovného jazyka zasahuje jak srbštinu, tak i chorvatštinu. Jeho podoba má stejný nářeční základ jako srbština a chorvatština – novoštokavštinu s ijekavskou výslovností postavenou na východohercegovských nářečích. Odlišnosti hledá především v lexikální rovině, kde se od srbštiny i chorvatštiny snaží odlišit vyšší frekvencí výrazů tureckého, arabského nebo perského původu, které jsou do bosenského jazyka často uměle včleňovány. Původní idea byla, že se jako „bosenský“ (*bosanski*) označí jazyk všech obyvatel Bosny a Hercegoviny, bez ohledu na národní příslušnost. Tato myšlenka byla ale již v samém zárodku odsouzena k neúspěchu. V době vypjatých nacionalismů na všech stranách bylo nemyslitelné, aby se chorvatští a srbští obyvatelé Bosny a Hercegoviny zřekli svého chorvatského, resp. srbského jazyka a zcela bezdůvodně přijali „bosenštinu“, kterou prosazovala především muslimská část obyvatel BaH – Bosňáci. Název tak zůstal v podstatě jen pro označení jazykového standardu Bosňáků.

I.2. Zčásti nedořešeno zůstává jméno jazyka – *bosanski* (č. *bosenský*, angl. *Bosnian* – odvozeno od toponyma *Bosna*, č. *Bosna*, angl. *Bosnia*), nebo *bošnjački* (č. *bošňácký*, angl. *Bosniak* – odvozeno od etnonyma *Bošnjak*, č. *Bosňák*, angl. *Bosniak*)? Sami Bosňáci (v dobách Jugoslávie označováni jako Muslimové, sch. *Muslimani*, kteréžto označení /s velkým počátečním M/ se objevuje už v Rezoluci o založení Antifašistického výboru národního osvobození Jugoslávie z listopadu 1942 i v jeho pozdějších dokumentech) mají v této věci jasno – preferují první možnost, dokládají to mj. i názvy zásadních

jazykovědných příruček jako *Bosanski jezik* (1991, 1998) a *Pravopis bosanskog jezika* (1996) **Senahida Haliloviće**, *Rječnik karakteristične leksike u bosanskom jeziku* **Aliji Isakoviće** (1993), *Gramatika bosanskoga jezika* **Dževada Jahiće**, **Senahida Haliloviće** a **Ismaila Paliće** (2000), *Frazeologija bosanskoga jezika* **Ilijase Tanoviće** (2000), *Bosanski, hrvatski, srpski – aktuelni pravopisi (sličnosti i razlike)* **Hasnije Muratagić-Tunové** (2005) nebo *Rječnik bosanskog jezika* (2007), hovoří se o tom i v *Chartě o bosenském jazyce (Povelja o bosanskom jeziku)*, 2002). Srbové a Chorvati se naopak svorně přiklánějí k pojmenování *bošnjački*, neboť z hlediska utvoření toto adjektivum nedvojsmyslně odkazuje na Bosňáky, tedy jediný národ Bosny a Hercegoviny, který svůj jazyk takto označuje.

I.3. Syntagma „bosenský jazyk“ se poprvé vyskytlo v díle **Konstantina Kostenečkého (Filozofa)** *Skazanie izjavljeno o pismenah* (přelom 14./15. století). První novodobý pokus pojmenovat souhrnně jazyk obyvatel Bosny a Hercegoviny jako bosenský byl učiněn již rakousko-uherskou správou – od 1. 1. 1879 se do praxe uvádí označení *bosanski zemaljski jezik*, ale také *srpsko-hrvatski* a *hrvatsko-srpski jezik*. V roce 1890 se objevuje první mluvnice (*Gramatika bosanskoga jezika za srednje škole*), jejímž autorem je Chorvat **Fran Vuletić**. Mluvnice je přitom fakticky chorvatská, název je tu pouze politicky motivovaný. Ani sám autor tímto pojmenováním jazyka příliš nadšený nebyl, a první vydání bylo proto anonymní. Jeho mluvnice byla vydána vícekrát, od roku 1911 však už pod názvem *Gramatika srpsko-hrvatskoga jezika*. Horlivým propagátorem bosenství byl c. a k. ministr financí a správce Bosny a Hercegoviny v letech 1882–1903 **Benjamin Kállay**, Maďar, který tím sledoval politický cíl otupit srbský a chorvatský nacionalismus v BaH a rozmělnit jej podporou bosenského zemského patriotismu. Nařízením Zemské vlády Bosny a Hercegoviny z října 1907 byl nakonec úřední název tzv. zemského jazyka (*Landessprache*) v Bosně a Hercegovině změněn na srbsko-chorvatský, resp. chorvatsko-srbský, avšak vlivem jisté ustálenosti názvu *bosanski* vydala zmíněná vláda koncem listopadu 1907 nové nařízení, podle kterého se v rámci autonomních

institucí umožňuje i nadále používat pro úřední jazyk termín „bosenský“. V té době vyšel v Bitole (tehdy osmanská říše, dnes Makedonská republika) ještě *Tursko-bosanski rječnik* (1912), jehož autorem byl **Ahmed Kulender**.¹ Po vytvoření Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, jehož součástí se stala i Bosna a Hercegovina, se již otázka tzv. bosenského jazyka nenastolovala.

I.4. V rámci Titovy Jugoslávie přinesly ústavní články o jazyce nejrůznější formulace. Tak hned v první Ústavě LR BaH z roku 1947 se v čl. 63 říká: *„Zakoni i drugi opšti propisi Narodne Republike Bosne i Hercegovine objavljuju se na srpskom ili hrvatskom jeziku.“* Ústava SR BaH z dubna 1963 hovoří v čl. 216 jen o tom, že: *„Republički zakoni, drugi republički propisi i opšti akti objavljuju se u republičkom službenom listu na srpskohrvatskom jeziku.“* Na jiném místě pak deklaruje rovnoprávnost jazyků a písem všech národů BaH. Nová ústava z února 1974 už v souvislosti s jazykem hovoří (v čl. 3) mnohem konkrétněji: *„U Bosni i Hercegovini je u službenoj upotrebi srpskohrvatski, odnosno hrvatskosrpski jezik ijekavskog izgovora, a ćirilica i latinica su ravnopravna pisma.“*² První ústava samostatné Bosny a Hercegoviny z roku 1992, novelizovaná v březnu 1993 ve svém článku 4 říká: *„U Republici Bosni i Hercegovini u službenoj upotrebi je srpskohrvatski, odnosno hrvatskosrpski jezik ijekavskog izgovora. Oba pisma, latinica i ćirilica su ravnopravna.“*

I.5. Bosenský jazyk byl mezinárodně uznán až během mírových dohod v Daytonu a Paříži v r. 1995, třebaže v Ústavě Bosny a Hercegoviny, která vstoupila v platnost

¹ Jako první slovník turecko-bosenský vůbec se uvádí *Potur Šahidija* (1631), který napsal bosenský alhamijado-bádník **Muhamed Hevaija Uskufija**. Starší praxi označování jazyků podle regionální příslušnosti jeho nositelů však nemůžeme zcela bezvýhradně transponovat do současnosti, tehdy se nejednalo o zavedené jazykovědné termíny a v označování nepanovala jednotu. Teprve na základě lingvistické analýzy těchto dialektů jsme schopni odhalit potenciální vazby a propojení na současné jazyky.

² Viz Ibrahimagić, Omer: Savremeni ustavni položaj naroda u Bosni i Hercegovini. [online] <http://www.ibn-sina.net/bs/component/content/article/229-savremeni-ustavni-poloaj-naroda-u-bih-.html> (cit. 06.03.2012).

podpisem Rámcové mírové dohody v Paříži v prosinci 1995,³ se o jazycích státu explicitně nehovoří, to je ponecháno ústavám jednotlivých bosenskohercegovských entit (Federaci Bosny a Hercegoviny a Srbské republice /Republice srbské, jak se tato entita nazývá v českém úzu/). Parlamentem FBaH schválená Ústava FBaH z března 1994 říká ve svém článku 6 toto: „(1) Službeni jezici Federacije su bosanski jezik i hrvatski jezik. Službeno pismo je latinica. (2) Ostali jezici se mogu koristiti kao sredstva komunikacije i nastave. (3) Dodatni jezici mogu se odrediti kao službeni većinom glasova svakog doma Parlamenta Federacije, uključujući većinu glasova bošnjačkih delegata i većinu glasova hrvatskih delegata u Domu naroda.“ Parlamentem RS schválená Ústava RS z prosince 1992, modifikovaná a doplněná v souladu s novými poválečnými podmínkami v prosinci 1995, měla ve svém článku 7 tuto formulaci: „U Republici je u službenoj upotrebi srpski jezik ijekavskog i ekavskog izgovora i ćirilčno pismo, a latinično pismo na način određen zakonom. Na područjima gdje žive druge jezičke grupe u službenoj upotrebi su i njihovi jezici i pisma, na način određen zakonom.“⁴ V důsledku nařízení Ústavního soudu BaH z roku 2000 podpořeného stanoviskem Úřadu Vysokého představitele pro Bosnu a Hercegovinu, v jehož funkci (v letech 1999–2002) byl tehdy Rakušan slovinského původu **Wolfgang Petritsch**, aby konstituce zajišťovala rovnoprávnost všech tří jazyků na celém území Bosny a Hercegoviny, byly články o jazycích novelizovány. Do Ústavy FBaH byl tak v dubnu 2002 začleněn tento dodatek (který nahradil předchozí znění): „Amandman XXIX: (1) Službeni jezici Federacije Bosne i Hercegovine su: bosanski jezik, hrvatski jezik i srpski jezik. Službena pisma su latinica i ćirilica. (2) Ostali jezici mogu se koristiti kao sredstvo komunikacije i nastave.“ Návrh na úpravu v Ústavě RS zněl takto: „Srpski, hrvatski i bošnjački jezik, ćirilčno i latinično pismo, ravnopravno se upotrebljavaju u Republici Srpskoj. Način takve službene upotrebe jezika i pisma uređuju se zakonom.“ Uvedené znění však Petritsch nepřijal, takže novelizovaná právní úprava z dubna 2002 dostala nakonec tuto podobu: „Amandman

³ Viz Ademović, Nedim: Kratki istorijat Ustava BiH. [online] http://www.ustavnareforma.ba/bs/kratki_istorijat_ustava_bih.html (cit. 28.02.2012).

⁴ http://wcjp.unicri.it/db_legislation/national/docs/BiH_Ustav%20Republike%20Srpske_bos.pdf [online] (cit. 02.03.2012).

LXXI: *Službeni jezici Republike Srpske su: jezik srpskog naroda, jezik bošnjačkog naroda i jezik hrvatskog naroda. Službena pisma su ćirilica i latinica.*“ Jen pro zajímavost – v návrhu nové ústavy Republiky (sic!) Bosny a Hercegoviny, který vytvořila čtyřčlenná expertní skupina Sociálnědemokratické strany BaH v březnu 2009, se v čl. 10 *Jezik i pismo* říká: „(1) U Republici su u službenoj upotrebi bosanski, hrvatski i srpski jezik te latinično i ćirilično pismo. (2) Ostali jezici se mogu koristiti kao sredstvo komunikacije i nastave u skladu s ovim ustavom.“⁵

I.6. Kodifikace bosenštiny je v každém případě velmi obtížná – neorientální jazykové prvky jsou fakticky srbské, chorvatské nebo společné oběma (všem třem) jazykům. Nářeční báze pro spisovný jazyk je stejná jako u chorvatštiny a srbštiny – novoštokavština ijekavské výslovnosti postavená na východohercegovských nářečích⁶ a sami Bosňáci s ohledem na území, kde žijí, hovoří někde spíše „chorvatsky“, jinde spíše „srbsky“.

⁵ Viz <http://www.scribd.com/doc/42938156/SDP-Prijedlog-Ustava-Republike-Bosne-i-Hercegovine-Mart-2009> [online] (cit. 01.03.2012).

⁶ Tato skutečnost je mnohdy radikálními zastánci bosenského jazyka interpretována tak, že to byli naopak Srbové a Chorvati, kteří si Vukem, resp. Gajem přisvojili autentické bosňácké nářečí a začali je vydávat za srbské, resp. ilyrské. Tento názor, byť samozřejmě příliš tendenční a nepřesný, jen dokresluje složitou jazykovou situaci prostoru bývalého srbochorvatského jazyka.

II. Černohorština

II.1. Jedním z problémů srbské jazykovědy po roce 1990 byly snahy konstituovat jazykový standard Černé Hory jako samostatný černohorský standardní jazyk, který je jiný než srbský standardní jazyk. Tyto snahy měly v podstatě výhradně politický základ a jsou spojeny především se jménem profesora literatury **Vojislava Nikčevićé** (1935–2007; *Crnogorski jezik. Geneza, tipologija, razvoj, strukturne osobine, funkcije*, sv. 1 – 1993, sv. 2 – 1997, *Crnogorski pravopis*, 1997, *Crnogorska gramatika / Gramatika crnogorskog jezika*, 2001) a s jeho pokračovatelem **Adnanem Čirgićem**. Lze se setkat i s umírněnějším stanoviskem, které sice nezpochybňuje existenci černohorského spisovného jazyka (ze sociolingvistického hlediska), avšak vnímá ho jen jako čtvrtý „politický“ jazyk jediného novoštokavského genetického či „lingvistického“ jazyka⁷ (vedle bosenštiny, chorvatštiny a srbštiny).⁸ Tento proud reprezentuje např. černohorská lingvistka z Nikšiće **Rajka Glušica**.

II.2. Snahy o popis jazyka obyvatel Černé Hory (nebo jazyka Černohorců – ani jedna možnost není bohužel zcela přesná a jednoznačně interpretovatelná) se objevují už na sklonku 60. let 20. století (literární vědci Radoje Radojević a Vojislav Nikčević). Ze 70. let je asi nejznámější vyjádření předního chorvatského komunistického politika Vladimira Bakariće, který si na otázku, zda Černohorci hovoří černohorsky,

⁷ Pro jehož označení se zvláště koncem 20. století vedly spory a hledala se nejrůznější, pokud možno neutrální označení, jako např. *srednjojužnoslavenski dijasistem* a z něho plynoucí *standardna novoštokavština /Brozović/, b/h/s jezik /Tošović/* (zkratka B/K/S je oblíbená zejména v německojazyčném prostředí) apod. Nevhodnost pojmenování *srpskohrvatski jezik* v současnosti podle jeho kritiků vychází především z rozdílných dějinných procesů, kulturních tradic a rozdílů a ne nevýznamnou roli tu sehrávají i politické vášně.

⁸ Srov. též názor norského lingvisty Sveina Mønneslanda: „*Pojam standardnog jezika u smislu kakvim ga smatra autor projekta "Jezička situacija u Crnoj Gori" i norveška lingvistika bitno je drugačiji od shvatanja kruga lingvista čija je personifikacija prof. Nikčević. Standardni jezik ne bi kao cilj trebao da ima da bude što više različit od drugog standarda, recimo srpskog jezika, već da jezička osnova tog standarda bude što bliža onoj koja u Crnoj Gori trenutno jeste. Ne treba mijenjati normu, treba je propisati. Nijesam siguran da Nikčevićev "novi" crnogorski jezik može postati standardni jezik u Crnoj Gori.*“ (*Crnogorski jezik bio bi najbolje rješenje. Pobjeda*, 21.10.2006; http://montenegrina.net/pages/pages1/jezik/crnogorski_jezik_sven_menesland.htm [online] cit. 03.03.2012).

odpovídá v zásadě kladně.⁹ Přípravná fáze konstituování černohorského standardního jazyka nastává v první polovině 90. let a je spojená s publikační činností V. Nikčeviče (viz výše). Finální fázi lze spatřovat teprve v podmínkách samostatné Černé Hory, tedy po roce 2006. Vedle nejrůznějších odborných debat a konferencí na dané téma se tato fáze vyznačuje čtyřmi zásadními událostmi: 1. ústavním zakotvením černohorštiny (vůbec prvním realizovaným, 2007), 2. úmrtím „otce černohorštiny“ Vojislava Nikčeviče (2007), 3. vydáním pravopisu (2009) a 4. vydáním mluvnice (2010).

II.3. V první ústavě Černé Hory vůbec, v Ústavě Černohorského knížectví z prosince 1905, se o úředním jazyce neříká nic. Sám její text je však psán cyrilicí a ijekavskou verzí srbštiny v její černohorské mutaci, dnes by se tedy řeklo v černohorštině.¹⁰ Samotné pojmenování jazyka Černohorců jako černohorského se podle dostupných pramenů poprvé objevuje v návrhu Ústavy Černohorského království z roku 1941, který připravila italská okupační moc. Formulace čl. 3 měla tuto podobu: „*Službeni jezici Države su crnogorski i italijanski.*“¹¹ Tato ústava ovšem nikdy nevstoupila v platnost. Inkriminovaný článek spíše dobře ilustruje „povinný“ odmítavý postoj k Srbsku a všemu srbskému, než nějaký rezultat přirozeného sociolingvistického vývoje či odborného jazykovědného bádání. V Ústavě Černohorské lidové republiky z prosince 1946 není jazyk nijak deklarativně formulován, stejně jako třeba v ústavě srbské se ale v čl. 113 říká, že: „*Postupak pred sudovima vodi se na srpskom jeziku*“.

⁹ „*Intrigantno je bilo u tim raspravama razmišljanje vodećega hrvatskoga političara Vladimira Bakarića o jeziku Crnogoraca 1978. godine. On pita: "Govore li Crnogorci srpski?" Na to sam i odgovara: "Crnogorci govore isto ijekavicom. Imaju svoj način izražavanja. Do sada smo mi svi znali da Crnogorci govore srpski, međutim, pokazuje se da govore crnogorski. Jer, taj se razlikuje od srpskoga književnog jezika. I po mom mišljenju, tu treba pustiti punu slobodu."*“ Viz Lončarić, Mijo: Odnosi među standardnim jezicima (05.12.2007.). *Virtualni Časopis. Znanstveni institut Gradišćanskih Hrvatov*, 2010. [online] ([http://www.zigh.at/index.php?id=22&tx_ttnews\[tt_news\]=43&cHash=4ab036edce1486e48b7d9d63ab1e1252](http://www.zigh.at/index.php?id=22&tx_ttnews[tt_news]=43&cHash=4ab036edce1486e48b7d9d63ab1e1252), cit. 06.03.2012).

¹⁰ http://www.montenegrina.net/pages/pages1/istorija/dokumenti/ustav_crne_gore_iz_1905.html.

¹¹ Burzanović, Slavko: Crnogorski ustav iz 1941. godine. *Matica*, zima 2010, s. 270 [online] (<http://www.maticacrnogorska.me/files/44/12%20crnogorski%20ustav%20iz%201941.%20%28priredio%20slavko%20burzanovic%29.pdf>, cit. 08.03.2012; překlad citovaného článku z italského originálu: Deja Piletić).

V Ústavě Černohorské socialistické republiky z roku 1963 je úřední jazyk v kapitole o státních orgánech označen jako *srpskohrvatski*: čl. 217 – „*Državni organi i organizacije koje vrše poslove od javnog interesa vode postupak na srpskohrvatskom jeziku.*“ Tedy opět v souladu s úředním jazykem v Srbsku. Až v nové černohorské Ústavě z r. 1974 můžeme narazit na upřesněnou formulaci: čl. 172 – „*U Socijalističkoj Republici Crnoj Gori u službenoj upotrebi je srpskohrvatski jezik ijekavskog izgovora. Ravnopravna su oba pisma – ćirilica i latinica.*“¹² V čl. 174 (a rovněž následujících) je dále explicitně formulován prostor pro školní a úřední použití albánštiny: „*Pripadnici albanske narodnosti u Socijalističkoj Republici Crnoj Gori, u skladu sa ovim ustavom i zakonom, imaju pravo na nastavu i vođenje postupka pred državnim organima i organizacijama koja vrše javna ovlašćenja i na svom jeziku.*“¹³

II.4. Promoce dalšího nového jihoslovanského spisovného jazyka vyvrcholila ve formulaci nové Ústavy Republiky Černé Hory z října 2007, v jejímž čl. 13 se říká, že úředním jazykem je černohorština, avšak zároveň se tam dodává, že v úředním styku lze používat i srbštinu, bosenštinu, albánštinu a chorvatštinu („*Službeni jezik u Crnoj Gori je crnogorski jezik. Ćirilično i latinično pismo su ravnopravni. U službenoj upotrebi su i srpski, bosanski, albanski i hrvatski jezik*“). Zatím posledními počiny kodifikátorů černohorského jazyka jsou pravopisná příručka (*Pravopis crnogorskoga jezika i rječnik crnogorskoga jezika /pravopisni rječnik/,* 2009), jehož finalizaci provedli **Milenko Perović** z Univ. v Novém Sadu, **Josip Silić** z Univ. v Záhřebu a **Ljudmila Vasiljevová** z Univ. Ivana Franka ve Lvově, a normativní mluvnice (*Gramatika crnogorskoga jezika,* 2010) chorvatských lingvistů **Iva Pranjkoviće** a **Josipa Siliće** a Černohorce **Adnana Ćirgiće**; vydání obou příruček bylo z pochopitelných důvodů v režii a na zakázku černohorské vlády. Na jejich základě se černohorština stává jediným jazykem

¹² Viz Glušica, Rajka: Jezička politika u Crnoj Gori. *Riječ*, nova serija, br. 1/2009, Nikšić, s. 26 [online] (<http://www.ff.ac.me/dokumenta/Rijec%20I/Rajka%20Glusica.pdf>, cit. 06.03.2012).

¹³ Viz Službeni list Socijalističke Republike Crne Gore, broj 5/1974 [online] (<http://www.slistcg.me/SluzbeniListDetalji.aspx?tag={C1B17D46-55FE-4363-8B41-84B872ABBA80}>), cit. 24.05.2012).

z prostoru bývalé srbochorvatštiny, v němž došlo k normativnímu rozšíření hláskového a grafického fondu bývalé spisovné srbochorvatštiny o další položky – palatální souhlásky [ś] a [ź], psané ś, ź (lat.), resp. ć, ź' (cyr.), a poměrně řídké se vyskytující afrikátu „dz“ [ʒ] psanou stejně jako v makedonštině s, resp. з (lat.). Kritiku politicky motivovaného a nelingvistického postupu konstituování tzv. černohorského standardního jazyka opřenou o odborné lingvistické, literárněvědné a historické argumenty vyslovily v publikaci *Srpski jezik između istine i obmane* (2006) **Jelica Stojanovićová a Draga Bojovićová**.¹⁴

¹⁴ Poněkud nepřehlednou situaci v Černé Hoře dokresluje i to, že během sčítání obyvatelstva z r. 2003 podle údajů černohorského Statistického úřadu deklarovalo jen **22 %** obyvatelstva jako svůj mateřský jazyk **černohorštinu**, zatímco k **srbštině** se přihlásilo **63,5 %** obyvatel, **bosenštinu** uvedlo **5,5 %** obyvatel. Za Černohorce se ale označilo 43,2 % populace, k Srbům se hlásilo 32 % obyvatel, k Bosňákům, resp. k Muslimům pak 7,8 %, resp. 4 % obyvatelstva Černé Hory. Chorvatů bylo podle sčítání 1,1 %, **chorvatštinu** ale zaškrtno jen **0,5 %**; jedině černohorští Albánci měli oba poměry v zásadě vyrovnané – 5 % populace, **5,3 %** hovořících **albánsky** (cit. dle http://sr.wikipedia.org/wiki/Црна_Гора [online] 31.08.2009).

Oficiální údaj z posledního sčítání obyvatelstva Černé Hory v r. 2011 říká, že **černohorštinu** jako svůj mateřský jazyk deklarovalo už **37 %** obyvatel Černé Hory, zatímco k **srbštině** se přihlásilo už jen **43 %**. **Bosenštinu** uvedlo **5,33 %** obyvatel. Za Černohorce se označilo 44,7 % populace (tj. stále více Černohorců označuje svůj jazyk etnickým jménem), k srbské národnosti se přihlásilo 29 % obyvatel, k Bosňákům, resp. k Muslimům pak 8,65 %, resp. 3,31 % obyvatelstva Černé Hory. Chorvatů bylo podle sčítání 1 %, **chorvatštinu** ale zaškrtno jen **0,45 %**; jedině černohorští Albánci mají oba poměry opět v zásadě vyrovnané – 4,9 % populace, **5,3 %** hovořících **albánsky** (cit. dle http://sr.wikipedia.org/wiki/Црна_Гора [online] 10.12.2014).

Úsměvnou ilustrací nekritického radikálně nacionalistického přístupu, který ztrácí veškerou soudnost, je např. zpětná úprava čl. 9 el. verze černohorské ústavy z roku 1992, kde se můžeme dočíst, že „*U Crnoj Gori u službenoj upotrebi je Crnogorski jezik ijekavskog izgovora.*“ [online] http://www.montenet.org/law/ustav.htm#OSNOVNE_ODREDBE (cit. 02.03.2012, podtrž. P.K.). Mazač „nevhodného“ výrazu *srpski*, který je ve znění černohorské ústavy z roku 1992 obsažen, jednak nezná vlastní pravopis (velké C je chyba) a jednak si zřejmě neuvědomil, že jiná než ijekavská výslovnost černohorštiny ani neexistuje, takže by bylo nelogické ji v ústavě explicitně upřesňovat.